

УДК 070.422.001:378.14

І. М. ДЯЧЕНКО

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Класичний приватний університет

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ЗАСОБАМИ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

У статті розкрито сутність моральних цінностей як одного з аспектів змісту виховання студентської молоді; висвітлено особливості формування ціннісних орієнтирів майбутніх журналістів за допомогою друкованих засобів масової інформації; підкреслено необхідність розвитку моральних цінностей студентів-журналістів у процесі професійної підготовки; акцентовано на ролі ціннісної орієнтації в ефективній професійній діяльності сучасного журналіста; вказано на виховну функцію друкованих періодичних видань; окреслено моральні принципи професійної підготовки майбутніх працівників ЗМІ до журналістської діяльності.

Ключові слова: журналіст, друковані засоби масової інформації, духовність, мораль, професійна підготовка, розвиток, формування, ціннісні орієнтири, цінності.

Основна мета освіти – формування особистості, здатної до постійної самореалізації. Здобуваючи вищу освіту, майбутній фахівець включається у творчий процес суспільних перетворень. Відбувається соціалізація молоді у вигляді засвоєння нею моральних норм, цінностей, правил поведінки, засвоєння соціальної ролі. Самореалізація є одним із головних критеріїв стратегії життя людини, що відповідає виховним завданням держави й освіти. Виховання включає принципи інтеграції традиційних і нових форм виховної роботи, вмілого поєднання кращих традицій вітчизняного досвіду з новими напрямками в молодіжній політиці. Інноваційна модель майбутнього фахівця, у тому числі журналіста, має включати перелік професійно, соціально й особистісно значущих якостей особистості.

Наразі актуалізується проблема, пов'язана з дослідженням ціннісних орієнтацій як феномену, завдяки якому сприймається, оцінюється й осмислюється дійсність. Моральні цінності передаються з покоління в покоління, формуються під впливом мінливих реалій життя та зумовлюються виховними принципами суспільства. Зазвичай на зламі тисячоліть і під впливом карколомних трансформацій загострюється потреба в переорієнтації цінностей на теоретичному й на практичному рівнях.

Мета статті – розкрити сутність моральних цінностей, висвітлити особливості формування ціннісних орієнтирів майбутніх журналістів за допомогою засобів масової інформації.

Різні аспекти моральних цінностей вивчали філософи, психологи, педагоги. Проблему розвитку духовного потенціалу особистості досліджували В. Вербець, О. Єлісеєв, В. Ігнатова, О. Олексюк, Б. Паригін, Е. Помиткін, М. Савчин, З. Хохріна та ін.

Наразі надзвичайно важливу роль відіграє формування системи ціннісних орієнтирів, гуманістичних ідеалів, професійного іміджу сучасного журналіста.

Моральні цінності склалися історично в процесі розвитку суспільства, системи освіти й фіксуються в науковій думці у вигляді теорій, концепцій, ідей. Виходячи з наукових поглядів В. Сластьоніна, можна виокремити кілька групи цінностей, серед яких ті, що: пов'язані з усвідомленням особистістю своїх професійних функцій та соціальної ролі; задовольняють потреби в спілкуванні; орієнтують на саморозвиток творчої індивідуальності; надають змогу здійснювати самореалізацію; дають можливість задовольняти прагматичні потреби [7].

Дослідник О. Вишневський виокремлює такі аспекти змісту виховання: моральний, національно-патріотичний, громадянський, родинний, особистісний та воле-емоційний [3].

Моральні цінності включають у себе уявлення про добро і зло, справедливість і честь, які виступають своєрідною оцінкою характеру життєвих явищ, етичних достоїнств і вчинків людей тощо. Абсолютно вічні цінності – загальнолюдські цінності, що мають універсальне значення та необмежену сферу застосування (доброта, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість тощо) [10].

Національні цінності є значущими для одного народу, проте їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозуміле й близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До цієї групи цінностей належать такі поняття, як патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо.

Громадянські цінності ґрунтуються на визнанні гідності людей і характерні для демократичних суспільств. Це, зокрема, права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, поваги до закону тощо.

Родинні цінності – моральні основи життя родині, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків.

Загалом моральні відносини в родині накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони триваліші, по-третє, у них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей. Цінності особистого життя мають значення, насамперед, для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, стиль приватного життя тощо [10].

Духовний потенціал є інтегральним утворенням, що поєднує можливе і дійсне, свідоме і несвідоме зі здібностями особистості до прийняття, переживання та творчого втілення в життя загальнолюдських цінностей і власної системи ціннісних орієнтацій. Духовний потенціал є особливою системою відновлюваних внутрішніх ресурсів духу людини, здатною до

саморозвитку, спрямованою на творчу самореалізацію (як особистісну, так і професійну).

Світ людини – складний конструкт, необмежений у просторі та в часі, це гармонійний сплав і минулого, і сучасності, і майбутнього та вічного, неосязного й незбагненого. Його можна виміряти лише духовністю – міцним фундаментом внутрішнього світу людини (творча спрямованість, наснага, певний тип світосприймання і світовідчуття). Духовність безпосередньо впливає на самоствердження особистості, її творчу самореалізацію в житті.

Духовність – вияв внутрішнього світу людини; здатність до творення духовного світу, до самовдосконалення. Духовність окремої людини й суспільства загалом – одна з найактуальніших проблем сучасності.

На думку експерта у сфері комунікації С. Дацюка, країни, що не мають духовного суверенітету і які надовго втрачають духовний простір, приречені: вони не мають майбутнього як незалежні країни [4].

Духовність індивіда та суспільства – одна з одвічних і найбільш актуальних тем сьогодення, що постійно перебувають у полі зору не тільки етики, а й релігії та психології.

Складниками духовності є істина, добро і краса. У практичному житті людина тяжіє до певного раціоналізму, естетизму й дотримання загальнолюдських моральних цінностей, що надає змогу актуалізувати її суб'єктивні якості.

Як зазначає В. Александрова, об'єднання свідомості та підсвідомості через духовність надає змогу особистості досягти надзвичайної сили нахнення, піднятися на вершину творчості [1, с. 45]. Сутність духовного життя людини полягає у свідомій творчості заради високої мети, в ідеальному ставленні до себе й навколишнього світу, слугуванні вищим інтересам, які сприяють пробудженню та прояву душевних і духовних якостей усіх форм життя.

Під час фахової підготовки майбутніх журналістів потрібно закріплювати в їхньому світогляді систему духовних цінностей, щоб їхня майбутня самореалізація в соціальних ролях тісно перепліталася з духовністю, адже духовною є діяльність людини, завдяки якій стан людства його власними зусиллями підноситься на вищий ступінь проявів, яка веде людину вперед у напрямку якоїсь форми розвитку (емоційного, інтуїтивного, соціального) і вказує на життєвість її внутрішньої сили.

Духовно багатою можна вважати людину, яка живе в гармонії з собою та світом, у якій сформовані духовні цінності, особисті чесноти, професійні риси, накреслені життєві орієнтири – все, що становить її життєве кредо, ідеал. Це особливо є актуальним сьогодні, коли набуває обертів тенденція до моральної кризи, спричиненої, передусім, втратою християнських цінностей, орієнтацією на індивідуалізм, прагматизм і споживацтво в особистому й суспільному житті, на бездуховний інтелектуалізм.

Основою духовності є самосвідомість, мораль, віра, надія, воля, релігійність, а індивідуальним проявом духовності є любов як стан відкритості

ідеальної сфери людини – світу. Формами існування духовності є такі форми суспільної свідомості, як мораль, мистецтво та релігія. Цінність духовного полягає в тому, що вона сприяє розвитку й прояву “людської сутності в людині”, ідеального образу особистісного та суспільного життя й на нинішньому етапі є передумовою становлення особистості [5].

Сутність особи виявляється у відносинах з іншими людьми. Але етичним є не будь-яке ставлення людини до людини, а тільки таке, яке засноване на любові до нього, що передбачає таке спілкування, коли інша людина не може бути знаряддям, засобом для досягнення яких-небудь своїх цілей, що свідчить про вихід за межі наявної ситуації та усвідомлення нею нескінченної природи існування свого власного “Я” і “Я” іншого, тому за такої умови ставлення до іншого як до свого “Я” є єдино можливим. Отже, духовна взаємодія викладачів та майбутніх фахівців у ВНЗ стимулює формування професіоналізму останніх.

Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування й задоволення його моральності, інтелектуальних і естетичних запитів та інтересів у процесі активної діяльності. Джерелом духовного світу людини є матеріальний світ, об’єктивна дійсність і особливо такі важливі її сфери, як громадське життя людини, його соціальний і моральний досвід [8], а також відображення цього в інформаційному контенті ЗМІ.

Ознаки сучасного медіа-простору накладають значний відбиток на специфіку відображення проблеми духовності в сучасних засобах масової інформації, зокрема в періодичній пресі.

Особливості сучасного медіа-простору, пов’язані з розвитком гендерних студій, спонукають багатьох дослідників до вивчення гендерних аспектів у пресі (В. Агєєва, Н. Ажгіхіна, Є. Балабанова, Л. Бондаренко, І. Грабовська, О. Іванова, О. Пода, В. Петренко, О. Ярська-Смирнова та ін.).

Наразі ЗМІ виступають базовим елементом соціалізації, у процесі якої важливу роль відіграє жіночий та чоловічий часопис як особливий фактор формування способу життя, гендеру сучасної жінки та чоловіка. Журнали для жінок – один із сегментів українського ринку ЗМІ, серед видань – і ті, що розраховані на масову, із середнім достатком, читачку (“Лиза”, “Полина”, “Даша”, “Добрыe советы”), й елітарні жіночі журнали західного видавця (“Cosmopolitan”, “VIVA!”, “Караван историй”, “Elle”, “Vogue”).

Серед функцій жіночої преси виокремлюються просвітницька, виховна, організаційна, консультаційна та функція психологічної підтримки. Якщо за радянських часів коло функцій звужувалось до інформаційної та просвітницької, то в пострадянському просторі їхній спектр розширюється, і межі головних та другорядних функцій стають розмитими, у зв’язку із чим для сучасних жіночих видань функцію інформування замінюють оглядова, просвітницька або пізнавальна (спрямована на поглиблене задоволення запитів груп жіночої аудиторії), рекреативна (вона ж – гедоністична, релаксаційна, психічної регуляції, емоційного контакту, яка дає можли-

вість поринути в суто жіночий світ), а також рекламна функція (на рекламу припадає до 40% загальної площі накладу видання).

На шпальтах жіночих часописів читачка може отримати нову інформацію про події у світі, знайти поради щодо лікування та підтримки фізичного здоров'я, здорового способу життя; новини у світі моди, косметики тощо. У більшості жіночих видань невід'ємним структурним елементом є надання довідок та консультацій спеціалістів з тих питань, які цікавлять жінку як реципієнта інформації.

Але, на наше переконання, не менш важливою, а, можливо, найголовнішою, є функція духовна, яку, на жаль, цілком не реалізовує жодне з масових видань. Виховання способу життя сучасних чоловіка та жінки здійснюється шляхом формування апріорності того, що повинно сприйматися за потрібне і не викликати сумнівів.

На нашу думку, одним з основних векторів уваги гендерно маркованої преси повинна виступати сім'я, духовна єдність членів родини, виховання дітей. Однак, на сьогодні можемо констатувати кризу інституту сім'ї, що підтверджує й аналіз періодики. Якщо в жіночому журналі сім'я, материнство та інші традиційні цінності є важливими життєвими пріоритетами для сучасної людини, то в чоловічому часописі ці поняття відійшли на другий план. Імовірно, що першопрчиною такого явища є послаблення соціально-нормативної регуляції сімейного способу життя взагалі, різке зниження цінностей сім'ї, батьківства, щасливого дитинства в ієрархії життєвих цінностей особистості й суспільства.

На формування ціннісних орієнтирів особистості майбутнього журналіста впливають рубрики, присвячені дитині: "Твой ребенок", "Дочки-матери", "Мама и я", "Между нами, мамочками" (журнал "Лиза"), "Наши дети", "Твой малыш", "Мир семьи" (журнал "Единственная"). Проте більшість журналів віддають перевагу рубрикам із прагматичним потенціалом: "Звездный парад", "Модный шопинг", "Салон красоты", "Актуальная мода", "Перед зеркалом", "Домоводство", "Сделай сам", "4 сезона", "Любимые питомцы", "Работа та кар'єра", "Тема", "Інтим", "Приватне життя", "Сексотерапія" тощо.

У публікаціях досліджуваних видань відсутня орієнтація на виховання духовності читачів – самі назви публікацій говорять про їх змістове наповнення: "Я не люблю свою невістку тому, що..." та "Я не люблю свою свекруху тому, що..." ("Натали", жовтень 2007 р.), "Застільні манери". ("Натали", листопад 2000 р.), "Дівчата за прилавком: чарівниці чи відьми?" ("Натали", серпень 2005 р.), "Sex. Кадр десятый. Дубль двадцять восьмий" ("Натали", вересень 2003 р.). Останнім часом у жіночих журналах не так часто, але почали з'являтися матеріали, присвячені темам духовності: приємно вразила публікація в журналі "Натали" – "Духовні цінності та проблема морального розвитку особистості" ("Натали", березень 2011 р.), де наголошується на необхідності духовного виховання, зазначається, що духовність –

це триєдність ставлення людини (незалежно від її статі й вікової категорії) до абсолюту, до світу, природи, суспільства, інших людей, самої себе.

З огляду на зростання тенденції до певного нівелювання моральних і духовних цінностей сучасної молоді, у кожному журналі мають бути рубрики, присвячені духовності, а десять заповідей Божих сьогодні повинні стати найпотужнішим вектором моральності громадянського суспільства. Не можна писати про сім'ю, обійшовши такі вічні цінності, як любов (у її високому розумінні й найдуховнішому прояві), всеохоплююча і необмежена, яка “довготерпить, милосердствує, не заздрить, не гордиться, не мислить зла, всьому вірить, все переносить... Яка ніколи не перестає”.

Моральне виховання веде людину до здатності відносно самостійно визначати свою лінію поведінки без зовнішнього контролю, керуючись совістю, почуттям власної гідності; слугує одним із засобів формування духовних цінностей. Моральне виховання – виховна діяльність, що має на меті сформувати стійкі моральні якості, потреби, почуття, навички й звички поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі в практичній діяльності.

Як форма суспільної свідомості мораль виникла разом зі становленням людської цивілізації. Сьогодні мораль є втіленням цілісної системи поглядів на соціальне життя, буття людини. Основою моралі є свобода людини, соціальна справедливість у суспільних відносинах тощо [9].

Сучасна сегментація ринку жіночої й чоловічої періодики потребує орієнтованості на формування духовності читацької аудиторії, що зумовлює потребу в активізації позааудиторної роботи майбутніх журналістів, спрямованої на морально-духовне виховання.

Духовне відродження української нації неможливе без змін у всіх сферах життя (економіці, культурі) і у свідомості людей. І саме журналістам належить велика місія формування суспільної свідомості, громадської думки та духовності, що необхідно враховувати в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ЗМІ.

Виховання у вищій школі – цілеспрямований процес, що відбувається з урахуванням особливостей кожного конкретного ВНЗ, зокрема професіоналізму професорсько-викладацького складу, який значною мірою є носієм духовно-моральних, етичних, ділових якостей, рівня його взаємодії зі студентами-вихованцями і впливу на їхню свідомість з метою формування в них виваженої життєвої позиції, уміння сприймати, використовувати, поширювати та набувати необхідного досвіду, здатності бути носіями провідних ідей, організаторами суспільно-політичного життя в країні [6].

Гуманітарний вектор сучасної вищої освіти передбачає фундаментальну підготовку майбутніх фахівців, самоосвіту та самовдосконалення інтелектуальних, креативних і фізичних можливостей студента. Це включає формування широкого культурницького світогляду, національної самосвідомості та дбайливого ставлення до власного здоров'я як вагомих складо-

вих способу життя, що є визначальним у досягненні кар'єрного й життєвого успіху [2].

Висновки. Отже, у процесі ознайомлення майбутніх журналістів з контентом друкованих ЗМІ відбувається не лише інформування про важливі події, про життя суспільства в цілому й окремої людини, а й формування в студентів громадянської відповідальності та правової свідомості, духовності й культури, ініціативності та самостійності, толерантності, здатності до успішної соціалізації в суспільстві й активної адаптації на ринку праці. Необхідно навчити студентів людинознавству, бо знання мають цінність лише в тому разі, коли вони допомагають людині стати людянішою. Гуманність, милосердя, любов до людей – це царина моральних принципів, відкрита ще християнством і поставлена ним в основу побудови нової культури.

Список використаної літератури

1. Александрова В. Г. Возрождение духовных традиций гуманной педагогики. *Педагогика*. 2008. № 6. С. 17–26.
2. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. для вищих навч. закладів за заг. ред. Т. Ю. Осипової. Одеса, 2006. 288 с.
3. Вишневський О. І. На тернистому шляху до себе. *Рідна школа*. 1995. № 5. С. 12.
4. Дацюк С. Що таке духовність та навіщо вона потрібна? *Українська правда*. 2009. 16 червня.
5. Духовність у структурі сутності людини. URL: <http://www.slovodar.com.ua/3>.
6. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. для пед. навч. закл. Київ, 1997. 304 с.
7. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика : учебник для студ. высш. пед. учеб. завед. Москва, 2011. 380 с.
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978. 376 с.
9. Юридична енциклопедія : в 6 т. Київ, 2001. 658 с.
10. Яремчук Н. Я. Проблема формування ціннісних орієнтацій студентів класичного університету в системі їх професійної підготовки. URL: http://www.rusnauka.com/ONG/Pedagogica/2_jaremchuk%20natalija%20.doc.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2017.

Дяченко И. Н. Формирование ценностных ориентиров будущих журналистов посредством печатных СМИ

В статье раскрыта сущность нравственных ценностей как одного из аспектов содержания воспитания студенческой молодежи; освещены особенности формирования ценностных ориентиров будущих журналистов с помощью печатных средств массовой информации; подчеркнута необходимость развития нравственных ценностей студентов-журналистов в процессе профессиональной подготовки; акцентировано на роли ценностной ориентации в эффективной профессиональной деятельности современного журналиста; указано на воспитательную функцию печатных периодических изданий; обозначены нравственные принципы профессиональной подготовки будущих работников СМИ к журналистской деятельности.

Ключевые слова: журналист, печатные средства массовой информации, духовность, мораль, профессиональная подготовка, развитие, формирование, ценностные ориентиры, ценности.

Dyachenko I. The Formation of the Value Orientations of Future Journalists Through Printed Media

The article reveals the essence of moral values as one of the aspects of the content of education of student youth; The peculiarities of the formation of value orientations of future journalists with the help of printed mass media are highlighted; the necessity of development of moral values of student-journalists in the process of professional training was emphasized; focused on the role of value orientation in the effective professional activities of a modern journalist; is indicated on the educational function of printed periodicals; outlines the moral principles of professional training of future media workers for journalistic activities. At the moment, the role of the humanistic ideals, and the professional image of a modern journalist plays an extremely important role. Therefore, the problem associated with the study of value orientations as a phenomenon, which perceives, evaluates and realizes reality, is actualized.

The signs of modern media space impose a significant imprint on the specificity of reflecting the spirituality issue in modern media, in particular in the periodical press. The peculiarities of the modern media space, associated with the development of gender studies, encourage many researchers to study gender issues in the press. Currently, the media are the basic element of socialization, in which women's and men's magazines play an important role as a particular factor in the formation of a lifestyle, the gender of a modern woman and a man.

The upbringing of the lifestyle of modern men and women is carried out through the formation of the a priori of what should be perceived and not questioned. One of the main vectors of attention to the gender-stamped press should be the family, the spiritual unity of family members, and the upbringing of children. However, today we can state the crisis of the family institution, which is confirmed by the analysis of periodicals. If in the women's magazine the family, motherhood and other traditional values are important life priorities for a modern person, then in the men's magazine these concepts are completely out of place.

In the process of familiarizing future journalists with the content of print media is only informing about important events, about the life of society as a whole and the individual, but also the formation of students of civic responsibility and legal consciousness, spirituality and culture, initiative and autonomy, tolerance, ability to succeed socialization in society and active adaptation in the labor market.

Key words: *journalist, printed mass media, spirituality, morals, professional training, development, formation, value orientations, values.*